

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH
TOM 19 (2024)

DOI: 10.24425/snt.2024.150498

KS. PAWEŁ MACIASZEK

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

ORCID ID: 0000-0003-2713-4968

SPOŁECZNE OCZEKIWANIA WOBEC KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
A MOŻLIWOŚCI ICH SPEŁNIENIA

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie oczekiwań społeczeństwa polskiego względem wspólnoty Kościoła katolickiego w pierwszych latach trzeciej dekady XXI wieku. Zawarta w nim zostanie próba odpowiedzi na pytania o możliwość ich spełnienia. Czy Kościół powinien wprowadzać zmiany w nauczaniu moralnym? Czy powinien unikać polityki? Kiedy uzasadnione jest jego zabieganie o pieniądze? Jakie rozwiązania zastosować, wyjaśniając przypadki pedofilii? Czy w życiu i działaniu powinien liczyć się ze zdaniem wiernych świeckich? Prezentacja oczekiwań społeczeństwa wobec Kościoła wydaje się ważna i aktualna, ponieważ we współczesnym świecie zachodzą niepokojące i zróżnicowane przemiany, które znacząco utrudniają tej wspólnotie wiernych wykonywanie zleconych jej przez Boga zadań. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że coraz częściej pojmowana jest ona jako skostniała i sklerykalizowana instytucja religijno-usługowa, której zadaniem jest obsługa klientów i udzielanie charytatywnych świadczeń¹.

W tekście zastosowana zostanie metoda opisu i analizy współczesnej rzeczywistości w perspektywie posługi Kościoła oraz badania rzeczywistości społecznej i indywidualnej, które stanowią istotny etap naukowej refleksji nad działalnością Kościoła. On bowiem, jako przechowujący depozyt wiary i strzegący norm moralnych, może opisywać stan społeczeństwa².

¹ T. Drożyński, *Oblicza wspólnoty Kościoła w czasie pandemii Covid 19*, „Studia Paradyskie” 30 (2020), s. 67.

² R. Kamiński, *Z metodologii teologii pastoralnej*, „Studia Nauk Teologicznych” 2 (2007), s. 247: „teologia pastoralna nie może zadowolić się analizą sytuacji współczesnego świata, dokonana

Z RACJI NA PRZEMIANY ZACHODZĄCE W ŚWIECIE KOŚCIÓŁ POWINIEN WPROWADZAĆ ZMIANY W NAUCZANIU NORM MORALNYCH

Oczekiwanie wprowadzenia zmian w nauczaniu chrześcijańskiej moralności uzasadniane jest zachodzącymi (i łatwo dostrzegalnymi) zmianami w świecie: podane przez Kościół wskazania dotyczące ludzkiego postępowania nie przystają do realiów XXI wieku. W przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w 2020 roku badaniach – na pytanie: co powinien zrobić Kościół, aby wzmocnić swój społeczny autorytet – 20% respondentów wskazało na „potrzebę zmian w nauczaniu moralnym Kościoła, tak, aby lepiej przystawało ono do obecnych czasów”³. Doprecyzowanie tego żądania odnaleźć można w odpowiedziach na pytanie o potrzebę przeprowadzenia reform; postulowano o liberalizację, która dotyczyć powinna moralności małżeńsko-rodzinnej i seksualnej. Zdaniem ankietowanych zmniejszenie surowości przepisów powinno objąć następujące działania: – umożliwienie osobom rozwiedzionym i żyjącym w nowym związku przystępowanie do Komunii świętej (oczekuje tego 80% pytanych), – przyzwolenie na korzystanie przez niepłodne małżeństwa z zapłodnienia metodą *in vitro* (79%), – zgodę na przerwanie ciąży w niektórych sytuacjach (73%), – zgodę na korzystanie ze środków antykoncepcyjnych (72%), – umożliwienie przystępowania do Komunii świętej osobom tworzącym stały związek homoseksualny (32%)⁴. W tym miejscu prezentacji społecznych oczekiwań wobec Kościoła warto zaznaczyć, że akceptowanie przez wiernych wymienionych norm postępowania i postulowanie o pozwolenie na przytoczone praktyki – a nawet wyraźne niezgadzanie się z katolicką moralnością ludzkich czynów – nie przeszkadza określać siebie jako wierzących i wyraża „przekonanie, że religia nie musi uzasadniać moralności”⁵.

Przedstawioną powyżej sytuację potwierdzają choćby publikowane w mediach teksty z tytułowymi pytaniami: *Co może zrobić Kościół – głęboko podzielony w kwestii moralności seksualnej – wobec zmian cywilizacyjnych?*⁶, *Czy to,*

---

przez nauki empiryczne [...]. Każda sytuacja ma bowiem także aspekt teologiczny, ponieważ przez nią Bóg przemawia do Kościoła. Aspekt teologiczny w analizie współczesnej sytuacji polega na swoistej interpretacji danych w perspektywie wiary Kościoła i planów Bożych wobec niego”.

³ B. Roguska (red.), *O społecznym autorytecie Kościoła*, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 87 (2022), s. 9.

⁴ B. Roguska (red.), *Oczekiwane zmiany w nauczaniu Kościoła*, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 32 (2015), s. 5–6.

⁵ R. Boguszewski, *Religia a życie codzienne, czyli m.in. o wyzwaniach dla Kościoła katolickiego w Polsce*, „Colloquium” 4 (2015), s. 35.

⁶ T. Terlikowski, *Co może zrobić Kościół wobec zmian cywilizacyjnych*, <https://www.rp.pl/plus-minus/art8543431-co-moze-zrobic-kosciol-wobec-zmian-cywilizacyjnych> [dostęp: 5 I 2024 r.].

co mówił i czynił Jezus, jest dzisiaj moralnie akceptowalne?⁷. Kierowane do współczesnego społeczeństwa pytania są wynikiem zmieniającej się przez ostatnie dekady moralnej oceny ludzkich czynów; proces sekularyzowania się moralności małżeńsko-rodzinnej postępuje – jak twierdzi ks. Janusz Mariański – i jest ona kształtowana bez względu na religijność, jak i całkowite przyzwolenie społeczne dla swobodnej ekspresji seksualnej. Nawet zachowania znacząco odbiegające od przyjętego porządku moralnego i nauki Kościoła katolickiego – w oparciu o błędnie rozumianą zasadę wolności – znajdują usprawiedliwienie i poparcie opinii publicznej. Sformułowany przez niego wniosek wyrażał prawdę, że „Kościół jako wspólnota wierzących ulega niebezpiecznej erozji moralnej”⁸.

W nawiązaniu do przedstawionych powyżej oczekiwań rodzi się pytanie, wypowiedziane między innymi przez ks. Jana Orzeszynę, „czy współczesne uwarunkowania społeczno-kulturowe na tyle się zmieniły, że nastąpiła konieczność dostosowania do nich chrześcijańskiej moralności”⁹. Odpowiedzią – której Kościół katolicki udziela i którą powinien poznać każdy katolik – jest prawda o potrzebie rozwijania moralności bez zmieniania znaczenia i treści stanowiących ją norm. Niezmiennego sensu i rozumienia prawa moralnego, którego podstawą jest Boże Objawienie, należy zawsze poszukiwać we współczesnym świecie. Wiara w Boga i wierność Jego nauce w codziennym życiu są konieczne dla szczęścia człowieka i tworzonych przez ludzi wspólnot. Dlatego Kościół nie przestaje głosić zapisanych na kartach Ewangelii wskazań dotyczących ludzkiego działania. Faktem jest bowiem to, że kiedy człowiek porzuca relację z Bogiem, wówczas odchodzi od moralności; kieruje się wtedy własną korzyścią i myśleniem o swoich potrzebach.

Wskazując na pojawiające się żądania wprowadzania przez Kościół zmian w obowiązujących normach moralnych, nie można pominąć głosów tych, którzy nie tylko nie chcą nowych norm postępowania – dostosowanych do rozwijającego się współczesnego świata – lecz także widzą potrzebę przypomnienia i wyjaśnienia wiernym, jak rozumieć niezmienną objawioną przez Boga prawdę. Choć wciąż nie brakuje ludzi pragnących poprawiać Jego przykazania, to od razu należy odrzucić możliwość, że Kościół kiedykolwiek ulegnie takiego rodzaju naciskom. Dopowiedzieć należy, że łatwo dostrzec można nieustannie dokonu-

⁷ A. Szczygielska - Jakubowska, *Czy to, co mówił i czynił Jezus, jest dzisiaj moralnie akceptowalne? Książka o amoralnej religii budzi emocje*, <https://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/7,48722,30383395,czy-to-co-mowil-i-czynil-jezus-jest-dzisiaj-moralnie-akceptowalne.html> [dostęp: 5 I 2024 r.].

⁸ J. Mariański, *Kościół katolicki w Polsce jako siła moralna*, „Roczniki Nauk Społecznych” 22–23 (1994–1995) nr 1, s. 294.

⁹ J. Orzeszyna, *Teologia moralna wobec wyzwań współczesności*, „Teologia i Moralność” 14 (2019) nr 1, s. 62.

jący się rozwój świadomości moralnej współczesnego Kościoła; on bowiem – w zmieniających się warunkach życia – rozpoznaje i jako obowiązujące wprowadza w życie to, co z zamysłu Bożego jawi się jako droga człowieka do osiągnięcia zbawienia. Przykładem podawanym przez ks. Jacka Saliję jest potrzeba dokładniejszego rozpoznania sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną czy określenie stanowiska Kościoła odnośnie do eksperymentów na ludzkich embrionach¹⁰.

KOŚCIÓŁ POWINIEN UNIKAĆ POLITYKI I NIE POPIERAĆ ŻADNEJ PARTII POLITYCZNEJ

Jednym z powtarzających się oczekiwań polskiego społeczeństwa względem Kościoła jest żądanie, aby nie angażował się on w politykę i nie pomagał żadnej partii. Już na początku analizy tych postulatów warto dostrzec obszar, w którym spotykają się państwo i Kościół – stanowi go służba człowiekowi, działanie na rzecz jego dobra. „Celem państwa jest troska o dobrobyt, o zabezpieczenie zewnętrznego i wewnętrznego pokoju oraz innych warunków, zapewniających wszechstronny rozwój obywateli”¹¹. Z kolei wśród zadań Kościoła znajduje się troska o obronę w społeczeństwie wartości moralnych i religijnych. Wartości te, określane jako wyższe, są zagrożone (niejednokrotnie świadomie niszczone) przez dążenie do coraz łatwiejszego życia. Współczesny człowiek często musi dokonywać wyboru między życiem przyjemnym, a życiem zgodnym z wartościami. W ten sposób szuka drogi, aby być coraz bardziej szczęśliwym¹².

Jeszcze innym aspektem przedstawianego zagadnienia jest fakt, że każdy chrześcijanin powinien włączać się w te działania polityczne, które kształtują życie społeczne narodu. Powinność tę ułatwiają zrozumieć słowa Jana Pawła II, dla którego aktywność polityczna wyrażała „roztropną troskę o dobro wspólne”¹³. Stąd też Kościół zachęca wiernych do nieustannego angażowania się także w działalność pozakościelną – kształtowanie rzeczywistości ziemskich. Źródłem żądania rozdzielenia polityki państwa od Kościoła jest zatem chęć wykluczenia wartości

¹⁰ J. Salij, *Nie ma zgody na zmienianie prawdy Bożej. Jacek Salij OP o tym, co zmienne i niezienne w Kościele*, <https://teologiapolityczna.pl/nie-ma-zgody-na-zmienianie-prawdy-bozej-o-tym-co-zmienne-i-niezienne-w-kosciele> [dostęp: 10 II 2024 r.].

¹¹ P. K., *Dlaczego Kościół wtrąca się do polityki?*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2011/Przewodnik-Katolicki-22-2011/Archidiecezja-Gnieznienska/Dlaczego-Kosciol-wtraca-sie-do-polityki> [dostęp: 21 I 2024 r.].

¹² P. Wasilewska, *Życie przyjemne vs. życie zgodne z wartościami – jaki jest przepis na szczęśliwe życie?*, <https://izirk.pl/2021/02/01/zycie-przyjemne-vs-zycie-zgodne-z-wartosciami-jaki-jest-przepis-na-szczesliwe-zycie/> [dostęp: 25 I 2024 r.].

¹³ LE 20.

religijnych z obszaru życia społecznego. Takie działanie prowadzi do aksjologicznej próżni. „Konsekwentne przeciwstawianie się „wojującemu sekularyzmowi” powinno być zatem traktowane w polityce europejskiej jako konieczność, gdyż przyczynia się on do niszczenia fundamentu społecznych więzi: ze zbioru pojedynczych prywatnych aksjologii nie da się bowiem stworzyć aksjologicznej wspólnoty. Dlatego obecność wartości religijnych (nie przypadkiem *religio* po łacinie oznacza „więź” właśnie) w polityce jest jak najbardziej pożądana”¹⁴.

Kościół ma prawo do kształtowania rzeczywistości w porządku moralnym: do oceny każdej działalności człowieka, w tym również jego działalności politycznej. Ma prawo pełnić funkcję opozycji moralnej w stosunku do określonego kształtu życia państwowego, gdy to życie godzi w człowieka oraz pomniejsza jego godność i prawa. Neutralność światopoglądowa państwa nie wyklucza jego współpracy z innymi podmiotami: choć państwo i Kościół pozostają niezależne i autonomiczne, to powinny ze sobą współpracować dla doczesnego i wiecznego dobra człowieka¹⁵.

Kościółowi można przypisać rolę „krytycznego sumienia społeczeństwa”, dzięki której dokonuje się obrona wartości i obrona społecznego dobra. Taką funkcję pełnił on choćby w czasach prymasów Polski kard. Augusta Hlonda (1881-1948) i kard. Stefana Wyszyńskiego (1901-1981). Argumenty mające na celu obronę wartości – jak zauważa Marcin Preciszewski – są coraz ciszej wypowiedane. „Brak wyraźnego głosu ze strony Kościoła w takich sytuacjach, jak np. zawłaszczanie przez jedną partię dobra wspólnego, np. mediów publicznych, które z definicji powinny służyć wszystkim, skutkowało powstaniem stereotypu o „sojuszu ołtarza z tronem», który zawsze jest bardzo niebezpieczny dla Kościoła. (...) Teraz należy udowodnić społeczeństwu, że Kościół nie stoi po żadnej stronie sceny i wyciąga swe ramiona do wszystkich, niezależnie od takich czy innych poglądów politycznych”¹⁶.

Kwestią niepokojącą dla polityki społecznej jest przyjmowanie przez wiernych biernej postawy wobec działań Kościoła. Odpowiedzialność za każdą de-

¹⁴ S. Duda, *Wartości religijne w polityce jak najbardziej pożądane*, <https://wiesz.pl/2023/01/13/wartosci-religijne-w-polityce-pozadane/> [dostęp: 10 II 2024 r.].

¹⁵ P. K., *Dlaczego Kościół wtrąca się do polityki?*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2011/Przewodnik-Katolicki-22-2011/Archidiecezja-Gnieznienska/Dlaczego-Kosciol-wtraca-sie-do-polityki> [dostęp: 21 I 2024 r.].

¹⁶ M. Preciszewski, *Wobec jakich wyzwań staje Kościół w 2024 roku?*, <https://www.ekai.pl/rok-2024-wobec-jakich-wyzwan-staje-kosciol-w-polsce/> [dostęp: 21 I 2024 r.]: wyrażoną przez autora opinię uzasadniają „wyniki badań CBOS, wedle których zaledwie 15% głosujących na Koalicję Obywatelską ocenia Kościół dobrze, a 81% źle. Spośród głosujących na Trzecią Drogę pozytywnie ocenia Kościół 23%, a 66% negatywnie. Wysoki poziom pozytywnych ocen Kościoła mamy tylko wśród elektoratu Zjednoczonej Prawicy. 82% zwolenników PiS ma dobre zdanie o Kościele, a źle zaledwie 9%. Taka sytuacja stanowi olbrzymie wyzwanie dla Kościoła”.

czynę przerzucają na Kościół, zamiast podjąć trud odpowiedzialności za życie w wymiarze osobistym i społecznym. „Próba wyręczenia się Kościołem czy wiarą jest złudna. Katolicyzm to nie ideologia, która ma odpowiedzi na wszystkie pytania. To raczej busola, pomagająca nam nawigować, ale to my sami – chrześcijanie we współczesności – musimy prowadzić swój okręt”¹⁷. W codzienności ludziom powinna towarzyszyć świadomość, że podejmowane decyzje tworzą współczesne życie społeczeństwa i są świadectwem oddziałującym na przyszłe pokolenia.

W uzasadnieniu aktualności kwestii dotyczących obecności polityki w życiu Kościoła można odnieść się do nauczania papieży, w którym przekonują, że polityczne zaangażowanie stanowi sposób rozpowszechniania i szanowania wartości. W jednym z listów apostolskich poświęconym życiu społecznemu Paweł VI przyznał, że polityka jest trudną drogą służby bliźniemu, ale jest też jednym z najwyższych przejawów miłości¹⁸. Z nauczania Jana Pawła II przywołać można kierowane do katolików świeckich wskazanie, aby nie rezygnowali z udziału w polityce; nawet „oskarżenia o karierowiczostwo, o kult władzy, o egoizm i korupcję, które nierzadko są kierowane pod adresem ludzi wchodzących w skład rządu, parlamentu, klasy panującej czy partii politycznej, ani dość rozpowszechniony pogląd, że polityka musi być terenem moralnego zagrożenia, bynajmniej nie usprawiedliwiają sceptycyzmu i nieobecności chrześcijan w sprawach publicznych”¹⁹. Przynaglenie do działania na polu polityki odnaleźć można także w nauczaniu papieża Franciszka; tego rodzaju zaangażowanie nazywa niezbędnym. Zaznaczył, że chodzi o politykę „wysoką”, czyli taką, która dotyczy dobra wszystkich – na przykład problemu przestępczości, handlu ludźmi i niewolnictwa. Stanowią ją obszary walki o godność człowieka i poszanowanie norm społecznych²⁰.

Współcześni wierni oczekują od kapłanów, aby nie odchodzili od zadań wynikających z sakramentu święceń, nie byli specjalistami w dziedzinach zacierających ich kapłańską tożsamość. Jeśli zachowują prawo do wyrażania własnych poglądów, to jego granice wyznacza kapłańska posługa. Posługa ta różni się od zadań wiernych świeckich. Nie można jednak zapominać, że istnieją kwestie społeczne (z obszaru „wysokiej polityki”), o których tym bardziej kapłan nie może milczeć. Zabierany przez niego głos nie jest „wtrącaniem się do polityki”, wyrazem „sojuszu ołtarza z tronem” czy popieraniem konkretnej partii politycz-

¹⁷ M. Szuldrzyński, *Od PiS do Hołowni. Katolicyzm politycznego użytku*, <https://www.rp.pl/plus-minus/art544621-od-pis-do-holowni-katolicyzm-politycznego-uzytku> [dostęp: 9 I 2024 r.].

¹⁸ OA 46.

¹⁹ ChL 42.

²⁰ A. Stopka, *Czy Kościół może i powinien wtrącać się do polityki?*, <https://pl.aleteia.org/2018/04/23/czy-kosciol-moze-i-powinien-wtracac-sie-do-polityki/> [dostęp: 20 I 2024 r.].

nej, lecz jest walką o chrześcijańskie wartości. Gdzie bowiem społeczeństwo żyje katolicką nauką społeczną, tam widoczne jest oddziaływanie polityczne – „tam, gdzie jest głoszona i żyje Ewangelia, ma ona socjalne, społeczne, polityczne i oczywiście gospodarcze oddziaływanie”²¹.

KOŚCIÓŁ NIE POWINIEN ZABIEGAĆ O PIENIĄDZE I INNE DOBRA MATERIALNE

Z badań CBOS z lipca 2022 roku wynika, że aż 50% respondentów wyraża następującą opinię: Kościół powinien mniej zabiegać o pieniądze i dobra materialne²². To społeczne oczekiwanie nie dotyczy tylko osób niewierzących i wrogich Kościołowi katolickiemu, ale także często jest to głos słyszany wśród wyznawców Chrystusa. Można odnieść wrażenie, że te 50% respondentów nie rozumie, co – w przypadku Kościoła – znaczy „czynić starania o pozyskiwanie pieniędzy”. Wypowiadający taki postulat nie dostrzegają istniejącej sytuacji, jaką wyznacza realizowanie piątego przykazania kościelnego, które brzmi: troszczyć się o potrzeby wspólnoty Kościoła. Troska ta przejawia się między innymi w roztroptym pozyskiwaniu środków na właściwe funkcjonowanie wspólnoty, czyli zapewnienie jej niezbędnych potrzeb, wśród których można wymienić chociażby troskę o kościoły i kaplice (ich czystość i ogrzewanie, ich wystrój i ochronę zabytków). Takich działań nie można określać „niewłaściwym zabieganiem o pieniądze i inne dobra materialne”.

Przykazania kościelne „nie wskazują na jakiegokolwiek maksymalne wymagania wobec religijnego życia katolika. Znaczą coś zupełnie odwrotnego – wyznaczają, można by rzec, najniższy szczebel czy minimum tego życia”²³. One mają na celu zagwarantowanie wiernym ducha modlitwy i wysiłek moralny, dzięki którym każdy z nich może rozwijać swoją miłość do Boga i bliźniego. Przykazania kościelnych nie można pojmować zatem jako „wymysłu hierarchów”, ale w ich realizacji należy widzieć drogę wzrastania w chrześcijańskiej doskonałości²⁴.

Każdy człowiek, jako istota cielesno-duchowa, ma potrzebę posiadania własnego miejsca – konkretnej przestrzeni fizycznej, dzięki której będzie mógł cieszyć się duchowymi doznaniem. Dla katolików takim miejscem są kościoły,

²¹ T. Herr, *Czy Kościół może się angażować w politykę?*, <https://deon.pl/wiara/wiara-i-spolnoczenstwo/czy-kosciol-moze-sie-angazowac-w-polityke,30429> [dostęp: 20 I 2024 r.].

²² B. Roguska (red.), *O społecznym autorytecie*, s. 9.

²³ J. Majewski, *Arytmetyka grzechu, czyli dlaczego przykazania kościelne się zmieniają*, <https://wiesz.pl/1999/01/01/3823-arytmetyka-grzechu-czyli-dlaczego-przykazania-koscielne-sie-zmieniaja/> [dostęp: 7 I 2024 r.].

²⁴ KKK 2041; Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 2041; E. Rozkrut, *Przykazania kościelne*, <http://mateusz.pl/mt/ewa-rozkrut/przykazania-koscielne.htm> [dostęp: 7 I 2024 r.].

w których mogą gromadzić się na sprawowanie liturgicznego kultu. Budynki te, nazywane domem Bożym, są wyjątkowym miejscem modlitwy z racji na obecność w nich Najświętszego Sakramentu. Utrzymanie tych budynków wymaga nakładów finansowych i jest elementem odpowiedzialności wiernych za ich materialne dobra²⁵. Odpowiedzialność ta nie jest czymś narzuconym z zewnątrz, nawet przez przykazanie kościelne, ale powinna wypływać z głębi serca człowieka – z jego miłości do Boga.

W tym miejscu warto przywołać słowa kard. Stefana Wyszyńskiego, który wyraźnie i wielokrotnie podkreślał rolę odpowiedzialności wiernych za Kościół. Tłumaczył, że trzeba żyć ze świadomością tej odpowiedzialności: „Może niekiedy nasi katolicy świeccy zbyt wygodnie się poustawiali uważając, że o Kościół mają się troszczyć jedynie biskupi i księża, a my będziemy dalej handlowali, załatwiali swoje drobne, małe sprawy, aby jakoś przeżyć, schować się, zamilknąć, niekiedy udawać nawet niewierzącego w przekonaniu, że Kościół sobie jakoś tam poradzi. [...] Kościół się obroni, to prawda, ale nie zwalnia nas ona z odpowiedzialności za Kościół. [...] Czy Kościół wypełni swoje zadanie na tym świecie, to zależy nie tylko od gorliwości biskupów i kapłanów, ale i od was, od każdego z was”²⁶.

Apel prymasa przynagła do przemyśleń: czy zarzuty względem Kościoła dotyczące zabiegania o pieniądze nie są rodzajem manipulacji? Pojawiające się w prasie „krzyczące tytuły” – choćby takie, jak: *Seks i pieniądze to w Kościele przywileje, a nie grzechy*²⁷ czy *Kościół w Polsce nie umie i nie chce rozmawiać o pieniądzach*²⁸ sprawiają, że społeczeństwo traci zaufanie do hierarchów Kościoła. Tego typu poglądy są nieustannie podawane do publicznej wiadomości przez środki społecznego przekazu z intencją, aby wielokrotnie podawane kłamstwo przyjęte zostało za prawdę. Ta forma manipulacji – która prowadzi do przytępienia wrażliwości odbiorcy – sprawia, że wielu wiernych traci zaufanie i zwalnia się z odpowiedzialności, do podjęcia której – co ważne dla prezentowanej kwestii – nie ma przymusu, lecz pełna dobrowolność.

Jak czytamy w raporcie dotyczącym stanu finansów Kościoła katolickiego, zasada finansowania Kościoła w Polsce opiera się w zdecydowanej większości

²⁵ T. Mistur, *Dać czy nie dać? Oto jest pytanie*, https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XE/tryby201204_finansek [dostęp: 6 I 2024 r.].

²⁶ *Podcast. Odpowiedzialność za Kościół*, <https://www.vaticannews.va/pl/podcast/beatyfikacja-kard-stefana-wyszynskiego/2021/09/odpowiedzialnosc-za-kosciol.html> [dostęp: 21 I 2024 r.].

²⁷ M. Kącki, *Seks i pieniądze to w Kościele przywileje, a nie grzechy*, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75968,26498834,seks-i-pieniadze-to-w-kosciele-przywileje-a-nie-grzechy.html> [dostęp: 7 I 2024 r.].

²⁸ A. Nowak, S. Obirek, *Kościół w Polsce nie umie i nie chce rozmawiać o pieniądzach*, <https://weekend.gazeta.pl/weekend/7,177344,27494314,kosciol-w-polsce-nie-umie-nie-chce-i-nie-lubi-rozmawiac-o-pieniadzach.html> [dostęp: 7 I 2024 r.].

(ok. 80%) na dobrowolnych ofiarach wiernych. Składają je w czasie mszy świętych oraz przy okazji udzielanych im sakramentów (np. chrztu czy małżeństwa) lub sprawowanych posług religijnych (np. chrześcijańskiego pogrzebu czy błogosławieństwa przedmiotów kultu), do umieszczonych w świątyniach puszek, przy okazji bożonarodzeniowej wizyty duszpasterskiej w domach parafian (tzw. kolędy). Wspólnoty pozyskują środki finansowe także ze składek celowych przeprowadzanych w parafiach na rzecz osób biednych i chorych, dzieł misyjnych i doświadczo-nych przez różnorodne klęski, instytucji dobroczynnych i utrzymania uczelni katolickich. Szczodrość wiernych umożliwia również nie tylko utrzymanie parafii i domów zakonnych, lecz także prowadzenie przezeń na szeroką skalę duszpasterskiej działalności społeczno-charytatywnej (np. działalność Caritas Polska)²⁹.

Nie bez znaczenia w prezentacji potrzeb finansowych Kościoła pozostaje właśnie kwestia jego działalności charytatywnej, która jest również oczekiwaniem społeczeństwa. Dostrzegł ją i dziękował za nią marszałek senior Marek Sawicki w wygłoszonym 13 grudnia 2023 r. przemówieniu otwierającym posiedzenie Sejmu X kadencji: wyraził potrzebę pamiętania i doceniania zasług Kościoła katolickiego między innymi w prowadzeniu działalności charytatywno-opiekuńczej³⁰.

KOŚCIÓŁ POWINIEN WYJAŚNIĆ KOŚCIELNE PRZYPADKI PEDOFILII PRZEZ UKARANIE WINNYCH ZARÓWNO DOKONUJĄCYCH TYCH CZYNÓW, JAK I ICH UKRYWAJĄCYCH

Opublikowane przez CBOS wyniki badań z 2019 r. wykazały, że około połowa badanych (51%) negatywnie ocenia odpowiedź Kościoła na głosy o wykorzystywaniu seksualnym nieletnich przez osoby duchowne. Jeszcze liczniejsza jest grupa (67%) tych, którzy reakcje na wyrządzone tego rodzaju krzywdy określają jako niewystarczające. Podejmowanie niewłaściwych działań w przypadkach pedofilii sprawia – jak opiniuje 87% respondentów – że Kościół obniża swój autorytet w społeczeństwie³¹. Analizując społeczne żądanie rzetelnego wyjaśnienia każdego takiego zachowania, warto dopowiedzieć, że problemy wyko-

²⁹ M. Przciszewski, *Wstęp*, w: *Finanse Kościoła Katolickiego w Polsce (analiza)*, <https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2022/02/RAPORT.finanse.pdf> [dostęp: 15 II 2024 r.]; EKAI, *Debata i raport o finansach Kościoła w Polsce*, <https://www.ekai.pl/debata-i-raport-o-finansach-kosciola-w-polsce/> [dostęp: 6 I 2024 r.].

³⁰ G. Grzymowicz, *Sawicki: mam nadzieję, że nowa kadencja pozwoli odbudować poczucie wspólnoty narodowej*, <https://dorzczy.pl/opinie/502620/przemowienie-marszalka-seniora-marka-sawickiego-w-sejmie.html> [dostęp: 25 I 2024 r.].

³¹ A. Głowacki (red.), *Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży*, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 88 (2019), s. 3–5.

rzystywania seksualnego małoletnich należą do wyjątkowo trudnych nie tylko dla kościelnych hierarchów, lecz także wszystkich wiernych. Z tego powodu – między innymi – może wydawać się, że stosowaną w Kościele praktyką, zamiast ujawniania i osądzania, jest ukrywanie sprawców. Choć znane są przypadki braku zdecydowanej reakcji na zgłaszane takie przestępcze zachowania – piszą o nich akademicy wykładowcy przedmiotów z zakresu nauk o mediach Monika Przybysz i ks. Józef Kloch³² – to jednak Kościół w Polsce zajmuje się nimi już od kilkunastu lat. Ponadto, czyni to coraz skuteczniej, co spowodowane jest ujawnianiem w ostatnich latach przypadków wykorzystywania małoletnich, które miały miejsce kilkadziesiąt lat temu. Nie bez znaczenia dla coraz częstszego mówienia o pokrzywdzonych jest wzrost świadomości potrzeby ujawnienia krzywdy i udzielania pomocy; liczba zgłoszonych nadużyć w ostatnich 4 latach wynosi 130 przypadków. Taka sytuacja, zdaniem ks. Adama Żaka – koordynatora KEP ds. ochrony dzieci i młodzieży, jest z jednej strony sukcesem, a z drugiej pokazuje, jak wiele pracy będzie do wykonania³³.

Choć nie brakuje też opinii – którą najczęściej wyrażają praktykujący katolicy – że opisywane problemy zajmują zbyt wiele miejsca w obecnej działalności Kościoła (mówią o przesycie tą tematyką), to jednak wielu wiernych czeka zarówno na aktualne informacje o przestępstwach duchownych, jak i zdecydowane decyzje biskupów. Tej drugiej grupie zależy na tym, aby Kościół nie bał się «rozliczenia z przeszłością» i uczynił to dla odbudowania własnego autorytetu³⁴.

Z pewnością oczekiwania uczciwej oceny rzeczonych wydarzeń i podejmowania sprawiedliwych decyzji są uzasadnione i słuszne; lektura publikacji o księżach skazanych za przestępstwa seksualne i wielu skrzywdzonych wiernych sprawia, że traci się „grunt pod nogami. Skoro jednak tak się dzieje w przypadku czytelnika, to co mają powiedzieć ci, którzy w tymże Kościele, przez ludzi tegoż Kościoła zostali skrzywdzeni. [...] Skoro my mówimy o usuwającym się spod nóg gruncie, to co oni mają powiedzieć? Przecież wielu z nich ileś już lat żyje bez gruntu pod nogami, w zawieszeniu między wciąż skwapliwie skrywaną bolesną przeszłością, a pokaleczoną przez tę przeszłość terażniejszością”³⁵.

³² J. Kloch, M. M. Przybysz, *Medialny przekaz problematyki pedofilii w Kościele katolickim w Polsce*, „Symposium” 2 (2014), s. 93–112.

³³ Internetowy Dziennik Katolicki (ar, maj), *Jaką pomoc otrzymają od Kościoła osoby skrzywdzone wykorzystaniem seksualnym?*, <https://www.ekai.pl/modlitwa-ktora-nie-wykluczal-kosciol-a-pomoc-osobom-skrzywdzonym-wykorzystaniem-seksualnym/> [dostęp: 12 II 2024 r.].

³⁴ T. Krzyżak, *Synod o nadużyciach seksualnych: Kościół traci wiarygodność*, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/synod-o-naduzyciach-seksualnych-kosciol-traci-wiarygodnosc,2170295> [dostęp: 12 II 2024 r.].

³⁵ W. Ziółek, E. Skrabacz, *Niech nas boli krzywda zranionych! To bardzo ludzka reakcja, to oznaka bliskości*, <https://deon.pl/wiara/niech-nas-boli-krzywda-zranionych-to-bardzo-ludzka-reakcja-to-oznaka-bliskosci,2505680> [dostęp: 9 II 2024 r.].

Odpowiedź na kierowane pod adresem Kościoła żądania stanowią podejmowane działania, do których przede wszystkim należy³⁶:

- cierpliwe wysłuchanie osób skrzywdzonych i poznanie sytuacji, w jakiej znajdują się obecnie;
- udzielenie im wsparcia – przede wszystkim psychologicznego i duchowego (w 2023 r. diecezjach i zakonach już 150 osób zaangażowanych było na stałe w pomoc i prewencję);
- podjęcie we wspólnotach parafialnych kampanii informacyjnych, mających na celu udzielenie skutecznej pomocy osobom wykorzystanym seksualnie w latach dziecięcych;
- powołanie Biura Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. ochrony dzieci i młodzieży;
- powołanie Fundacji Świętego Józefa KEP, której zadaniem jest wsparcie osób skrzywdzonych wykorzystaniem seksualnym w Kościele oraz reagowanie na krzywdy i przeciwdziałanie im (fundacja zapewnia pomoc psychoterapeutyczną, medyczną, prawną, edukacyjną i duchową);
- ustanowiony w Kościele Dzień Modlitwy i Solidarności z Osobami Skrzywdzonymi Wykorzystaniem Seksualnym;
- wypracowanie w ostatnich latach odpowiednich wskazań i norm kanonicznych, które są zgodne z prawodawstwem państwowym i wyrażają współpracę z organami ścigania;
- przeprowadzanie przez Fundację Świętego Józefa warsztatów i szkoleń w celu nabycia odpowiednich umiejętności kontaktu z osobami skrzywdzonymi i udzielanie im pomocy (organizacja wsparła inicjatywę „Zranieni w Kościele”, utworzyła punkty konsultacyjne dla osób skrzywdzonych, przekazała środki na liczne szkolenia i spotkania organizowane przez diecezje czy zakony, pomogła osobom skrzywdzonym korzystać z bezpłatnych konsultacji i ekspertyz prawno-kanonicznych przeprowadzanych przez prawników);
- organizowanie studiów podyplomowych prowadzonych przez Centrum Ochrony Dziecka w Krakowie, w czasie których przekazywana jest odpowiednia wiedza i umiejętności wspierania małoletnich;
- wspólne, Kościoła katolickiego i Rzeczniczki Praw Dziecka, tworzenie i realizacja planu działania na rzecz dzieci i młodzieży;

---

³⁶ KAI/tk, *Abp Polak: „Jeszcze raz pragnę za to przeprosić”. Prymas zareagował na doniesienia „Rzeczpospolitej”*, <https://deon.pl/kosciol/abp-polak-jeszcze-raz-pragne-za-to-przeprosic-prymas-zareagowal-na-doniesienia-rzeczpospolitej,2502743> [dostęp: 11 II 2024 r.]; Internetowy Dziennik Katolicki (ar, maj), *Jaką pomoc otrzymają od Kościoła osoby skrzywdzone wykorzystaniem seksualnym?*, <https://www.ekai.pl/modlitwa-ktora-nie-wyklucza-kosciol-a-pomoc-osobom-skrzywdzonym-wykorzystaniem-seksualnym/> [dostęp: 12 II 2024 r.].

– udostępnienie prowadzonego przez siostry zakonne telefonu zaufania dla wszystkich skrzywdzonych i internetowego portalu zgloskrzywde.pl, który spełnia rolę edukacyjną.

W zakończeniu prezentacji oczekiwań wyjaśniania przestępstw seksualnych w Kościele i ukarania ukrywających takie przypadki warto przywołać dwie wypowiedzi, które potwierdzają zarówno zrozumienie tych żądań, jak i nieustanne ich realizowanie. Autorem pierwszej jest papież Franciszek, który przyznał, że droga Kościoła naznaczona jest bólem i wstydem, ponieważ nie zawsze właściwie chroniliśmy nieletnich; stąd też nasze nawrócenie polegać ma między innymi na pilnym przygotowaniu wszystkich do zajmowania się dziećmi i młodzieżą. „Tylko [...] dzięki systematycznej akcji prewencyjnej możliwe będzie wykorzenienie kultury śmierci, której nosicielką jest wszelka forma nadużyć seksualnych, sumienia i władzy. [...] Jeśli nadużycie jest aktem zdrady zaufania, która skazuje na śmierć tego, kto go doświadcza i powoduje głębokie pęknięcia w środowisku, w jakim do tego dochodzi, zapobieganie powinno być stałą procedurą krzewienia odnawianej wiarygodności”³⁷, na którą małoletni mogą liczyć. Druga wypowiedź należy do ks. Piotra Studnickiego, kierownika biura delegata KEP ds. ochrony dzieci i młodzieży, w której przypomina rolę oraz znaczenie modlitwy i pokuty jako przejawu troski Kościoła o tych, którzy doświadczyli przemocy: „Modlitwa za osoby skrzywdzone nie może być jedyną odpowiedzią Kościoła na przestępstwa seksualne wobec małoletnich. Ale w odpowiedzi Kościoła nie może zabraknąć modlitwy i pokuty; bez nich reakcja Kościoła nie będzie pełna”³⁸.

KOŚCIÓŁ, W ŻYCIU I DZIAŁANIU, POWINIEN LICZYĆ SIĘ ZE ZDANIEM WIERNYCH ŚWIECKICH

Jedną z odpowiedzi na pytanie, co powinien zrobić Kościół, aby wzmocnić swój autorytet w społeczeństwie, jest postulat zwiększenia wpływu świeckich na jego funkcjonowanie. Oczekiwanie to jest wynikiem kierowanego pod adresem hierarchów zarzutu – który wyraża 6% ankietowanych w badaniu CBOS w 2022 r. – że nie liczą się z głosem świeckich. Wyrażane przez wiernych opinie, skargi, sugestie czy prośby nie tylko pozostają bez odpowiedzi, lecz także nie są brane pod uwagę przez duszpasterzy³⁹.

³⁷ PAP/kb, *Papież: ból i wstyd z powodu pedofilii musi nakłaniać do procesu nawrócenia*, <https://deon.pl/kosciol/papiez-bol-i-wstyd-z-powodu-pedofilii-musi-naklaniac-do-procesu-nawrocenia,1679465> [dostęp: 12 II 2024 r.].

³⁸ PAP/kb, *Ks. Studnicki: w odpowiedzi Kościoła na grzech pedofilii nie może zabraknąć modlitwy i pokuty*, <https://deon.pl/kosciol/ks-studnicki-w-odpowiedzi-kosciola-na-grzech-pedofilii-nie-moze-zabraknac-modlitwy-i-pokuty,1880840> [dostęp: 12 II 2024 r.].

³⁹ B. Roguska (red.), *O społecznym autorytecie*, s. 9.

Opinie nieliczenia się Kościoła ze zdaniem wyrażanym przez świeckich odnaleźć można w materiale synodalnym, który dotyczy funkcjonowania Kościoła katolickiego w Polsce⁴⁰. Wierni uważają, że kontakt pasterzy z wiernymi jest niezwykle istotny. Oczekują, żeby „biskupi byli bliżej zwykłych ludzi, by móc porozmawiać, gdyż w obecnej formie dostęp do biskupa mają tylko wybrani”. Narzekają, że biskup „w czasie wizytacji kanonicznej ogranicza się do formalnego spotkania z radą duszpasterską i wąską reprezentacją grup parafialnych, prawie zawsze pod okiem proboszcza”. W wypowiedziach uczestników spotkań dotyczących synodalności – zarówno osób duchownych, jak i świeckich – pojawił się obraz zdystansowanego biskupa – urzędnika, niezainteresowanego sprawami parafii, „oderwanego od rzeczywistości” oraz problemów, którymi żyją wierni i parafialne wspólnoty.

Posłuszeństwo biskupowi, w przypadku świeckich, odnosi się do kwestii doktrynalnych, a nie do tego, o czym mają, a o czym nie mają mówić. I nie chodzi tylko o dziennikarzy czy publicystów, ale także o wiernych, którzy mają zadawać swoim biskupom pytania, pisać do nich listy otwarte, komunikować im to, czego pragną i to, jak rozumieją swoją odpowiedzialność za Kościół. Warto w tym miejscu przytoczyć opinię Elżbiety Wiater – teolożki i dziennikarki mediów katolickich, która w audycji „Kościół od-nowa” powołuje się na soborowy dokument o Kościele i podkreśla, że wierni świeccy wręcz powinni, jeżeli widzą jakieś nieprawidłowości, informować i nawet wywierać nacisk na przełożonych w Kościele, począwszy od proboszcza czy biskupa miejsca, a skończywszy na biskupie Rzymu⁴¹.

Wierni skarżą się często na model parafii, w którym nie odpowiada im „dominująca we wszystkim rola księdza”; „Przyjęło się, że parafia należy do proboszcza, i to on podejmuje wszelkie decyzje”. Zapewne dlatego tematem poruszonym w trakcie spotkań synodalnych były rady parafialne, zarówno duszpasterskie, jak i ekonomiczne (zresztą bardzo często nieodróżniane od siebie). „Żeby wzrastać we wspólnym rozeznawaniu duchowym, trzeba przede wszystkim ożywić już istniejące struktury synodalne w Kościele, takie jak rady parafialne, które często «są fikcją», tj. istnieją tylko na papierze i nie mają konkretnego wkładu w życie parafii czy diecezji, albo w ogóle nie są powoływane. Powinny być one bardziej efektywne, szukać nowych dróg, aby słuchać głosu wszystkich”. Brak rad parafialnych należy zatem traktować jako komunikat, że proboszczowie nie chcą porad wiernych świeckich. W radach parafialnych brakuje również „kobiecej perspektywy”. Często świeccy posiadają lepsze wy-

⁴⁰ *Władza i odpowiedzialność. Zestawienie opublikowanych syntez diecezjalnych*, https://synod.org.pl/wp-content/uploads/2022/11/Wszystkie-syntezy-diecezjalne-oraz-synteza-krajowa-razem_20223011_1444.pdf [dostęp: 10 I 2024 r.], s. 21–23.

⁴¹ *Co mogą świeccy w Kościele?*, <https://dominikanie.pl/video/kosciol-od-nowa/co-moga-swieccy-w-koscielekosciol-od-nowa-08-dr-elzbieta-wiater/> [dostęp: 9 I 2014 r.].

kształcenie w dziedzinie ekonomii i finansów niż duchowni. „W teorii Kościół promuje wychowanie do wolności, ale w praktyce nie można wychowywać do wolności, nie dając wolności, a więc władzy i odpowiedzialności. Do wolności i aktywności natomiast wychowuje się poprzez zlecenie zadań i okazywanie zaufania. I właśnie brak zaufania do świeckich i powierzania im ważnych zadań jest jedną z przyczyn ich bierności”⁴².

W odpowiedzi na te zarzuty warto, dla oceny ich słuszności, zwrócić uwagę na dwie kwestie – chrześcijańską dojrzałość świeckich oraz zlecane im zadania. Pierwszą z nich wyraża myśl ks. Marka Dziewieckiego, który zauważył, że „dojrzały świeccy traktują Kościół jak dom, w którym czują się u siebie i za który są odpowiedzialni”⁴³. Drugą odnaleźć można we wskazaniach Soboru Watykańskiego II: świeccy, podobnie jak duchowni i osoby konsekrowane, wezwani są przez Boga – na mocy chrztu i bierzmowania – do apostołstwa. Mają oni nie tylko prawo, lecz także obowiązek przyczynić się do tego, aby orędzie o zbawieniu zostało poznane i przyjęte przez ludzi na całej ziemi. Mogą to czynić indywidualnie lub zjednoczeni w stowarzyszeniach. Obowiązek ten trzeba określić jako pilny, szczególnie tam, gdzie przede wszystkim przez świeckich ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Jezusa Chrystusa⁴⁴. Jednak wielu wiernych w Polsce – zgodnie z tradycyjnie rozumianą (nieprawidłowo) eklezjologią – pojmuje tę wspólnotę jako instytucję. Dostrzegają, że jej struktura zbudowana jest na hierarchach i duchowieństwie, dlatego na nich spoczywa odpowiedzialność za jej funkcjonowanie. „Winę za ten stan rzeczy – opiniuje Marcin Preciszewski – ponoszą zarówno duchowni, jak i świeccy. Wielu wśród wiernych swą parafię traktuje jako «stację obsługi sakramentalnej», gdzie można otrzymać określone dobra duchowe, samemu w nic się nie angażując”⁴⁵.

Kolejnym dowodem na bezpodstawność zarzutu, że Kościół nie liczy się ze zdaniem wiernych świeckich, jest fakt powołania przez papieża Franciszka (w 2016 r.) Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia. Dykasteria ta jest pierwszym owocem, przeprowadzonej przez papieża, reformy Kurii Rzymskiej. Kierujący nią kard. Kevin Joseph Farrell podkreślał, że „Franciszkowi zależy na promocji świeckich w różnych dziedzinach życia kościelnego i społecznego. Przykłada wielkie znaczenie do roli laikatu, starając się przezwyciężyć klerykalizm i elitaryzm, które wciąż dają o sobie znać w wielu krajach

⁴² T. Niemirowski, *Kościół w służbie wolności*, <https://www.rp.pl/plus-minus/art435131-kosciol-w-sluzbie-wolnosci> [dostęp: 9 I 2024 r.].

⁴³ M. Dziewiecki, *Świeccy w Kościele*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 66 (2017) nr 2, s. 66.

⁴⁴ LG 33; KKK 900.

⁴⁵ M. Preciszewski, *Świeccy w życiu Kościoła*, <https://www.ekai.pl/swieccy-w-zyciu-kosciola/> [dostęp: 9 I 2024 r.].

świata”⁴⁶. W papieskim nauczaniu często podkreślane jest znaczenie Soboru Watykańskiego II, którego jednym z wielu owoców było nowe spojrzenie na powołanie i misję laikatu w Kościele i w świecie. Soborowe dokumenty określają wiernych świeckich jako część ludu Bożego, która razem z kapłanami i osobami konsekrowanymi uczestniczy – we właściwy sobie sposób – w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej samego Chrystusa. „Sobór – jak tłumaczył papież – nie postrzega wiernych świeckich, jakby byli drugorzędnymi członkami, służącymi hierarchii i zwykłymi wykonawcami poleceń płynących z góry, ale jako uczniów Chrystusa, którzy na mocy swego chrztu i naturalnego włączenia w świat są powołani do ożywiania każdego środowiska, wszelkiej działalności, wszelkich ludzkich relacji zgodnie z duchem Ewangelii, niosąc światło, nadzieję, miłosierdzie w te miejsca, które w przeciwnym razie byłyby obce wobec Bożego działania i pozostawione w nędzy ludzkiej kondycji. Nikt inny nie może lepiej wypełnić zadania wpisania prawa Bożego w życie państwa ziemskiego”⁴⁷. Nie bez znaczenia pozostaje fakt powierzenia różnych stanowisk w Kurii Rzymskiej świeckim. Reprezentując Franciszka, formalnie stoją oni w strukturach kościelnych wyżej niż biskupi. Ponadto, papież zainicjował wspomniany powyżej synod, który ma pomóc Kościołowi w odnalezieniu lepszej drogi docierania do świata z orędziem zbawienia, czyli takiej, na której wszyscy wierni – świeccy, konsekrowani i duchowni – będą mogli jeszcze ściślej współpracować w dziele kształtowania jego życia i działania. Ten Synod o synodalności (o wspólnej godności i misji wszystkich ochrzczonych), przełamujący dotychczasowe klerykalne struktury funkcjonowania Kościoła, określany jest często najważniejszym wydarzeniem pontyfikatu Franciszka⁴⁸.

⁴⁶ B. Zajączkowska, *Papież przykładą wielkie znaczenie do roli świeckich w Kościele*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-06/papiez-przyklada-wielkie-znaczenie-do-roli-swieckich-w-kosciele.html> [dostęp: 10 I 2024 r.].

⁴⁷ KAI/kw, *Papież o wiernych w Kościele: to nie służący hierarchii*, <https://deon.pl/kosciol/serwis-papieski/papiez-o-swieckich-w-kosciele-to-nie-sluzacy-hierarchii,367198> [dostęp: 10 I 2024 r.].

⁴⁸ A. Sporniak, *Świeccy w Kościele coraz ważniejsi*, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/swieccy-w-kosciele-coraz-wazniejsi-170168> [dostęp: 10 I 2024 r.]: „Franciszek kontynuował politykę obsadzania osobami świeckimi stanowisk kościelnych i dopuszczania ich do różnych funkcji – tam, gdzie to nie koliduje z prawem kanonicznym (sekretarzem i kierownikiem biura Papieskiej Komisji ds. Ameryki Łacińskiej mianował dwoje świeckich profesorów i ustanowił liturgiczny akt powoływania świeckich – w tym kobiet – do funkcji akolity i lektora), a gdzie koliduje, tam zmienił prawo (zezwoił sędziom świeckim sędzić biskupów i kardynałów)”.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w tekście społeczne oczekiwania wobec Kościoła katolickiego podzielić można na takie, które mogą być spełnione oraz na te, których spełnienie nie jest możliwe. O podziale tym decyduje realizacja powierzonej tej wspólnocie misji zbawienia każdego człowieka; odkupieni przez Chrystusa ludzie mają – przez posługę Kościoła – osiągnąć życie wieczne. Każda zatem prośba, w której zawarta jest troska o człowieka – aby wzrastał w świętości, był bardziej zjednoczony z bliźnimi, dawał pomagające zagubionym w świecie świadectwo wiary – powinna być nie tylko usłyszana, lecz także realizowana. Taką praktykę potwierdzają zebrane i rozpatrywane synodalne dezyderaty, które wyrażają gotowość udzielania wszelkiej pomocy dla dobra Kościoła. Przyczyniają się one do coraz większego rozwoju duchowego wiernych oraz ożywiają u świeckich świadomość wpływania na skuteczność apostołstwa kapłanów i osób konsekrowanych. Stąd też Kościół cieszy się kierowanymi do niego coraz wyraźniej oczekiwaniami: – strzeżenia czystości nauki Chrystusa, – wykorzystania wszelkich środków (zarówno duchowych, jak i materialnych) do zaspakajania potrzeb warunkujących rozwój człowieka, – bronięcia wartości religijnych (moralnego porządku) w obszarze życia społecznego.

W artykule przedstawione zostały argumenty, że Kościół katolicki nie może dostosowywać głoszonej nauki i podejmowanych działań do wymogów współczesnej cywilizacji i żądań „współczesnego człowieka”. Nie pozwala mu na to misja ewangelizacyjna, która obejmuje (między innymi) obronę wartości, norm oraz nakazów, związanych z pomnażaniem dobra i zwalczaniem zła. Takiej postawy nie zmieni zarówno świat, który coraz bardziej poddaje się sekularyzacji, jak i dostrzeganie odchodzącej od Kościoła niemałej grupy katolików. Zdarza się często, że niemożliwe do spełnienia oczekiwania są nieprzemysłane, tworzą je ludzie pozbawieni podstawowej wiedzy i szukający sensacji, którym zależy na podważaniu autorytetu Kościoła. W tym miejscu warto przywołać pasterskie nauczanie kard. Grzegorza Rysia, słowa opisujące grożące Chrystusowej wspólnocie niebezpieczeństwo, którym jest „szemranie” zamiast przyjęcia odpowiedzialności: „Nie ma nic gorszego jak to, że jedni szemrzą przeciw drugim. (...) Szemranina – tak się wydaje – to jest stan stały ludu Bożego. Najgorsze jest to, że ci, którzy szemrzą – im się wydaje, że przez to coś zmieniają i szemrzą, bo są strasznie zatroskani o Kościół, a ta szemranina zamiast Kościół odnawiać, niszczy go do samego dna”⁴⁹.

⁴⁹ P. Kłys, *Abp Rys: bierz odpowiedzialność za Kościół, a wtedy będziemy świętym Kościołem Pana!*, <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2022/04/abp-ryś-bierz-odpowiedzialnosc-za-kosciol-a-wtedy-bedziemy-swietym-kosciolem-pana> [dostęp: 7 I 2024 r.].

WYKAZ SKRÓTÓW

- ChI – Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, Wrocław: Wydawnictwo TUM 2017.
- KKK – *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum ²2012.
- LE – Jan Paweł II, *Encyklika „Laborem exercens” o pracy ludzkiej z okazji 90 rocznicy encykliki „Rerum novarum”*, Wrocław: Wydawnictwo TUM 1983.
- LG – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum ²2002, s. 104-166.
- OA – Paweł VI, *List apostolski „Octogesima adveniens” do kardynała Maurice Roy*, Warszawa: ODISS 1972.

SPOŁECZNE OCZEKIWANIA WOBEC KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
A MOŻLIWOŚCI ICH SPEŁNIENIA

Abstrakt

W tekście zaprezentowane zostały oczekiwania społeczeństwa wobec Kościoła katolickiego. Najczęściej postulowane to: potrzeba zmian norm moralnych, unikanie polityki, zaprzestanie zabiegania o pozyskiwanie pieniędzy, wyjaśnianie kościelnych przypadków pedofilii, liczenie się duchownych ze zdaniem wiernych świeckich. Kolejno przedstawiane wymienione żądania tworzą strukturę artykułu, którego treść nie ogranicza się jedynie do podawania danych statystycznych i opisu społecznych opinii, ale zawiera również odpowiedź Kościoła i uzasadnienie odnoszące się do możliwości spełnienia tych oczekiwań. Sformułowanym wnioskiem jest prawda, że Kościół może zrealizować jedynie te żądania, które służą człowiekowi pomocą w dążeniu do osiągnięcia zbawienia. Części z nich nie może spełnić, dlatego, że stoi na straży wartości wskazanych w Ewangelii, do czego został powołany przez Chrystusa. W tekście wykorzystana została metoda opisu i analizy współczesnej rzeczywistości z interpretacją obecnej sytuacji w perspektywie posługi Kościoła stanowiącej realizację Bożych planów.

Słowa kluczowe: pedofilia, moralność, polityka, Kościół katolicki, społeczne żądania, pieniądze, wierni świeccy.

SOCIAL EXPECTATIONS TOWARDS THE CATHOLIC CHURCH AND THE POSSIBILITIES OF FULFILLING THEM

Abstrakt

The text presents society's expectations towards the Catholic Church. The most frequently postulated are: the need to change moral standards, avoid politics, stop seeking money, clarify church cases of pedophilia, and clergy take into account the opinions of lay faithful. The successively presented demands form the structure of the article, the content of which is not limited only to providing statistical data and a description of social opinions, but also includes the Church's response and justification regarding the possibility of meeting these expectations. The conclusion formulated is the truth that the Church can only fulfill those demands that help man in his pursuit of salvation. He cannot fulfill some of them because he upholds the values indicated in the Gospel, to which he was called by Christ. The text uses the method of describing and analyzing contemporary reality with an interpretation of the current situation from the perspective of the Church's service constituting the implementation of God's plans.

Key words: pedophilia, morality, money, politics, Catholic Church, social demands, lay faithful

GESELLSCHAFTLICHE ERWARTUNGEN AN DIE KATHOLISCHE KIRCHE UND DIE MÖGLICHKEITEN, SIE ZU ERFÜLLEN

Abstrakt

Der Text stellt die Erwartungen der Gesellschaft an die katholische Kirche dar. Die häufigsten Forderungen sind: die Notwendigkeit einer Änderung der moralischen Normen, die Vermeidung von Politik, der Verzicht auf Geldwerbung, die Klärung von Fällen kirchlicher Pädophilie und die Berücksichtigung der Meinung der Laien durch den Klerus. Die nacheinander aufgelisteten Forderungen bilden die Struktur des Artikels, dessen Inhalt sich nicht auf die Angabe statistischer Daten und die Beschreibung gesellschaftlicher Meinungen beschränkt, sondern auch die Antwort der Kirche und die Rechtfertigung in Bezug auf die Möglichkeit der Erfüllung dieser Erwartungen umfasst. Die formulierte Schlussfolgerung ist die Wahrheit, dass die Kirche nur solche Forderungen erfüllen kann, die dazu dienen, dem Menschen zum Heil zu verhelfen. Einige davon kann sie nicht erfüllen, weil sie die im Evangelium genannten Werte, zu denen sie von Christus berufen wurde, hochhält. Der Text bedient sich der Methode der Beschreibung und Analyse der zeitgenössischen Realität mit der Interpretation der gegenwärtigen Situation aus der Perspektive des Dienstes der Kirche, der die Verwirklichung der Pläne Gottes ist.

Schlüsselwörter: Pädophilie, Moral, Politik, katholische Kirche, soziale Forderungen, Geld, Laiengläubige.

BIBLIOGRAFIA

- Boguszewski R., Religia a życie codzienne, czyli m.in. o wyzwaniach dla Kościoła katolickiego w Polsce, „Colloquium” 4 (2015), s. 27-44.
- Co mogą świeccy w Kościele?, <https://dominikanie.pl/video/kosciol-od-nowa/co-moga-swieccy-w-koscielekosciol-od-nowa-08-dr-elzbieta-wiater/> [dostęp: 9 I 2014 r.].
- Drożyński T., Oblicza wspólnoty Kościoła w czasie pandemii Covid 19, „Studia Paradyskie” 30 (2020), s. 67-83.
- Duda S., Wartości religijne w polityce jak najbardziej pożądane, <https://wiesz.pl/2023/01/13/wartosci-religijne-w-polityce-pozadane/> [dostęp: 10 II 2024 r.].
- Dziewiecki M., Świeccy w Kościele, „Zeszyty Formacji Katechetów” 66 (2017) nr 2, s. 66-70.
- EKAI, Debata i raport o finansach Kościoła w Polsce, <https://www.ekai.pl/debata-i-raport-o-finansach-kosciola-w-polsce/> [dostęp: 6 I 2024 r.].
- Głowacki A. (red.), Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 88 (2019), s. 1-10.
- Grzymowicz G., Sawicki: mam nadzieję, że nowa kadencja pozwoli odbudować poczucie wspólnoty narodowej, <https://dorzeczy.pl/opinie/502620/przemowienie-marszalka-seniora-marka-sawickiego-w-sejmie.html> [dostęp: 25 I 2024 r.].
- Herr T., Czy Kościół może się angażować w politykę?, <https://deon.pl/wiara/wiara-i-spoleczenstwo/czy-kosciol-moze-sie-angazowac-w-polityke,30429> [dostęp: 20 I 2024 r.].
- Internetowy Dziennik Katolicki (ar, maj), Jaką pomoc otrzymają od Kościoła osoby skrzywdzone wykorzystaniem seksualnym?, <https://www.ekai.pl/modlitwa-ktora-nie-wyklucza-kosciol-a-pomoc-osobom-skrzywdzonym-wykorzystaniem-seksualnym/> [dostęp: 12 II 2024 r.].
- Jan Paweł II, Encyklika „Laborem exercens” o pracy ludzkiej z okazji 90 rocznicy encykliki „Rerum novarum”, Wrocław: Wydawnictwo TUM 1983.
- Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II, Wrocław: Wydawnictwo TUM 2017.
- KAI/kw, Papież o wiernych w Kościele: to nie służący hierarchii, <https://deon.pl/kosciol/serwis-papieski/papiez-o-swieckich-w-kosciele-to-nie-sluzacy-hierarchii,367198> [dostęp: 10 I 2024 r.].
- KAI/tk, Abp Polak: „Jeszcze raz pragnę za to przeprosić”. Prymas zareagował na doniesienia „Rzeczpospolitej”, <https://deon.pl/kosciol/abp-polak-jeszcze-raz-pragne-za-to-przeprosic-prymas-zareagowal-na-doniesienia-rzeczpospolitej,2502743> [dostęp: 11 II 2024 r.].
- Kamiński R., Z metodologii teologii pastoralnej, „Studia Nauk Teologicznych” 2 (2007), s. 235-249.
- Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2012.
- Kącki M., Seks i pieniądze to w Kościele przywileje, a nie grzechy, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75968,26498834,seks-i-pieniadze-to-w-kosciele-przywileje-a-nie-grzechy.html> [dostęp: 7 I 2024 r.].

- Kloch J., Przybysz M. M., Medialny przekaz problematyki pedofilii w Kościele katolickim w Polsce, „Symposium” 2 (2014), s. 93-112.
- Kłys P., Abp Ryś: Bierz odpowiedzialność za Kościół, a wtedy będziemy świętym Kościołem Pana!, <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2022/04/abp-ryś-bierz-odpowiedzialnosc-za-kosciol-a-wtedy-bedziemy-swietym-kosciolem-pana> [dostęp: 7 I 2024 r.].
- Krzyżak T., Synod o nadużyciach seksualnych: Kościół traci wiarygodność, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/synod-o-naduzyciach-seksualnych-kosciol-traci-wiarygodnosc,2170295> [dostęp: 12 II 2024 r.].
- Majewski J., Arytmetyka grzechu, czyli dlaczego przykazania kościelne się zmieniają, <https://wiesz.pl/1999/01/01/3823-arytmetyka-grzechu-czyli-dlaczego-prykazania-koscielne-sie-zmieniaja/> [dostęp: 7 I 2024 r.].
- Mariański J., Kościół katolicki w Polsce jako siła moralna, „Roczniki Nauk Społecznych” 22-23 (1994-1995) nr 1, s. 287-301.
- Niemirowski T., Kościół w służbie wolności, <https://www.rp.pl/plus-minus/art435131-kosciol-w-sluzbie-wolnosc> [dostęp: 9 I 2024 r.].
- Nowak A., Obirek S., Kościół w Polsce nie umie i nie chce rozmawiać o pieniądzach, <https://weekend.gazeta.pl/weekend/7,177344,27494314,kosciol-w-polsce-nie-umie-nie-chce-i-nie-lubi-rozmawiac-o-pieniadzach.html> [dostęp: 7 I 2024 r.].
- Orszyszyna J., Teologia moralna wobec wyzwań współczesności, „Teologia i Moralność” 14 (2019) nr 1, s. 61-78.
- P. K., Dlaczego Kościół wtrąca się do polityki?, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2011/Przewodnik-Katolicki-22-2011/Archidiecezja-Gnieznienska/Dlaczego-Kosciol-wtraca-sie-do-polityki> [dostęp: 21 I 2024 r.].
- PAP/kb, Ks. Studnicki: W odpowiedzi Kościoła na grzech pedofilii nie może zabraknąć modlitwy i pokuty, <https://deon.pl/kosciol/ks-studnicki-w-odpowiedzi-kosciola-na-grzech-pedofilii-nie-moze-zabraknac-modlitwy-i-pokuty,1880840> [dostęp: 12 II 2024 r.].
- PAP/kb, Papież: ból i wstyd z powodu pedofilii musi nakłaniać do procesu nawrócenia, <https://deon.pl/kosciol/papiez-bol-i-wstyd-z-powodu-pedofilii-musi-naklaniac-do-procesu-nawrocenia,1679465> [dostęp: 12 II 2024 r.].
- Paweł VI, List apostolski „Octogesima adveniens” do kardynała Maurice Roy, Warszawa: ODISS 1972.
- Podcast. Odpowiedzialność za Kościół, <https://www.vaticannews.va/pl/podcast/beatyfikacja-kard-stefana-wyszynskiego/2021/09/odpowiedzialnosc-za-kosciol.html> [dostęp: 21 I 2024 r.].
- Przecziszewski M., Świeccy w życiu Kościoła, <https://www.ekai.pl/swieccy-w-zyciu-kosciola/> [dostęp: 9 I 2024 r.].
- Przecziszewski M., Wobec jakich wyzwań staje Kościół w 2024 roku?, <https://www.ekai.pl/rok-2024-wobec-jakich-wyzwan-staje-kosciol-w-polsce/> [dostęp: 21 I 2024 r.].
- Przecziszewski M., Wstęp, w: Finanse Kościoła Katolickiego w Polsce (analiza), <https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2022/02/RAPORT.finance.pdf> [dostęp: 15 II 2024 r.].
- Roguska B. (red.), Oczekiwane zmiany w nauczaniu Kościoła, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 32 (2015), s. 1-10.

- Roguska B. (red.), O społecznym autorytecie Kościoła, „Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań” 87 (2022), s. 1-13.
- Rozkrut E., Przykazania kościelne, <http://mateusz.pl/mt/ewa-rozkrut/przykazania-koscielne.htm> [dostęp: 7 I 2024 r.].
- Salij J., Nie ma zgody na zmienianie prawdy Bożej. Jacek Salij OP o tym, co zmienne i niezienne w Kościele, <https://teologiapolityczna.pl/nie-ma-zgody-na-zmienianie-prawdy-bozej-o-tym-co-zmienne-i-niezienne-w-kosciele> [dostęp: 10 II 2024 r.].
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”, w: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 22002, s. 104-166.
- Sporniak A., Świeccy w Kościele coraz ważniejsi, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/swieccy-w-kosciele-coraz-wazniejsi-170168> [dostęp: 10 I 2024 r.]
- Stopka A., Czy Kościół może i powinien wtrącać się do polityki?, <https://pl.aleteia.org/2018/04/23/czy-kosciol-moze-i-powinien-wtracac-sie-do-polityki/> [dostęp: 20 I 2024 r.]
- Szczygielska – Jakubowska A., Czy to, co mówił i czynił Jezus, jest dzisiaj moralnie akceptowalne? Książka o amoralnej religii budzi emocje, <https://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/7,48722,30383395,czy-to-co-mowil-i-czynil-jezus-jest-dzisiaj-moralnie-akceptowalne.html> [dostęp: 5 I 2024 r.].
- Szułdrzyński M., Od PiS do Hołowni. Katolicyzm politycznego użytku, <https://www.rp.pl/plus-minus/art544621-od-pis-do-holowni-katolicyzm-politycznego-uzytku> [dostęp: 9 I 2024 r.].
- Terlikowski T., Co może zrobić Kościół wobec zmian cywilizacyjnych, <https://www.rp.pl/plus-minus/art8543431-co-moze-zrobic-kosciol-wobec-zmian-cywilizacyjnych> [dostęp: 5 I 2024 r.].
- Mistur T., Dać czy nie dać? Oto jest pytanie, https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XE/tryby201204_finansek [dostęp: 6 I 2024 r.].
- Wasilewska P., Życie przyjemne vs. życie zgodne z wartościami – jaki jest przepis na szczęśliwe życie?, <https://izirk.pl/2021/02/01/zycie-przyjemne-vs-zycie-zgodne-z-wartosciami-jaki-jest-przepis-na-szczesliwe-zycie/> [dostęp: 25 I 2024 r.].
- Władza i odpowiedzialność, Zestawienie opublikowanych syntez diecezjalnych, https://synod.org.pl/wp-content/uploads/2022/11/Wszystkie-syntezy-diecezjalne-oraz-synteza-krajowa-razem_20223011_1444.pdf [dostęp: 10 I 2024 r.].
- Zajączkowska B., Papież przykłada wielkie znaczenie do roli świeckich w Kościele, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-06/papiez-przyklada-wielkie-znaczenie-do-rol-i-swieckich-w-kosciele.html> [dostęp: 10 I 2024 r.].
- Ziółek W., Skrabacz E., Niech nas boli krzywda zranionych! To bardzo ludzka reakcja, to oznaka bliskości, <https://deon.pl/wiara/niech-nas-boli-krzywda-zranionych-to-bardzo-ludzka-reakcja-to-oznaka-bliskosci,2505680> [dostęp: 9 II 2024 r.].

Paweł Maciaszek – prezbiter Archidiecezji Częstochowskiej, dr hab. w zakresie teologii pastoralnej, pracownik badawczo-dydaktyczny Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie. Współpracuje z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie i Instytutem Wyższych Studiów Teologicznych w Częstochowie. Obszary badań: etyka pracy socjalnej, ewangelizacja medialna, etyka komunikacji, teologia liturgii. Ważniejsze publikacje – monografie: *W bliskości Boga. Jak żyć liturgią?* (Częstochowa 2012), *Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce* (Częstochowa 2013); artykuły: *Repertuar muzyczny celebracji sakramentu małżeństwa. Aspekt medialny, kulturowy i liturgiczny* („Collectanea Theologica” 1/2020), *Wzorzec dziennikarza według przekazu tygodnika katolickiego „Niedziela”* („Perspektywy Kultury” 3/2022). Adres do korespondencji: p.maciaszek@ujd.edu.pl